
A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) és a jog kapcsolata

SZEGEDI KRISZTINA* - MÉLYPATAKI GÁBOR**

1. Bevezetés

a vállalati társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility - CSR), mint önálló jogi fogalom nem létezik a mai magyar jogrendszerben, de ez önmagában még nem akadályozza annak, hogy a jogalkotás foglalkozzon vele, és természetesen nem befolyásolja az önkéntes normakövetést sem.¹ Kicsit sarkítva, megtehetjük azt a kijelentést, hogy ami nem tiltott, az szabad. Ilyen értelemben a CSR sem tiltott, sőt a mai globális piaci körülmények között kívánatos magatartás a vállalatok részéről. A vállalatok sokszor szabályzás hiányában is, erkölcsi megfontolások alapján is alkalmazzák a CSR-t, az esetek egy jelentős részében anélkül, hogy erről tudnának. Az erkölcs szerepének a vizsgálata azért is kiemelkedő a téma szempontjából, mivel az erkölcs az emberi cselekvésre vonatkozik, és az erkölcs normatív.² Aki erkölcsi mércékre hivatkozik, objektív mércékre hivatkozik, amelyek fölött ő maga nem diszponál. Ha ezt rávetítjük a CSR joggal való kapcsolatára, akkor vizsgálni szükséges melyek azok az erkölcsi indokok, amelyek konstitutívak a jog szempontjából, és hogy mi teszi őket a jog szempontjából konstitutívá.³ A CSR jogi szabályozásának lehetőségénél is felmerül, hogy mely erkölcsi indokok mentén beszélhetünk ezeknek a jogba való átültetéséről? Említettük, hogy az erkölcs is normatív szabályozásrendszer, akár csak a jog. Kérdezhetnénk, hogy akkor miért nem elég a vállalatok társadalmi felelősségének a szabályozása ezen a szinten? A válasz a normák kikényszeríthetőségének a különbözőségében keresendő. Csak a jog bír az állami kikényszerítés eszközeivel, míg egy erkölcsi norma be nem tartása lelkiismeret

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet.

** Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Munka- és Agrárjogi Tanszék.

¹ A tanulmánya TAMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0009 azonosító számú projekt részeként – az Új Széchenyi Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg. "TAMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0009

"The described work was carried out as part of the TAMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0009 project in the framework of the New Széchenyi Plan. The realization of this project is supported by the European Union, co-financed by the European Social Fund."

² Bódi Máttyás: A jog és az erkölcs közötti viszony, in: Miskolci Jogi Szemle 2007/2, 11. old.

³ Bódi Máttyás: i. m. 16. old.

furdalást és egy viszonylag homogén csoport, vagy a társadalom rosszallását vívhatja ki, de általában kisebb mértékű következményekkel kell számolnunk. A lelkiismeret furdalást az egyének sajátosságaként szoktuk értelmezni, nem véletlen, hogy a vállalati társadalmi felelősség gyökerei a vállalatvezetőkhez nyúlnak vissza. Ugyanakkor éppen a vállalati társadalmi felelősségvállalás kapcsán jelent meg a vállalati lelkiismeret fogalma, utalva arra, hogy a vállalatok is egyénekből álló, a társadalom részeként működő szervezetek, amelyek kölcsönhatásban vannak környezetükkel.⁴ Az etikai és a jogi szabályozás kölcsönösen hathat egymásra. A jogrendszer legitimitását biztosítja, ha a többség erkölcsi normáival konzisztensek a jogszabályok. Ebben az esetben a jog követő jellege érvényesül, ugyanakkor egyes jogszabályok formálhatják is a kultúrában mélyen gyökerező erkölcsi normákat. A vállalati társadalmi felelősségvállalást etikai köteletségként értelmezve a jogszabályokon túlmutató, önkéntes kötelezettségvállalásként foghatjuk fel, ugyanakkor a jogszabályok ösztönözhetik a vállalati társadalmi felelősségvállalást. Különösen igaz ez az alacsony morális szinten lévő vállalatokra, akikre a büntetés illetve jutalmazás hat leginkább, nem az etikai szempontok. A CSR-t ösztönző jogszabályok lényegesek lehetnek a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében, és így azok megalkotása a közsféra társadalmi felelősségét veti fel. A cikk a vállalati társadalmi felelősség fogalmának tisztázása után a CSR és a jog nemzetközi szabályozását majd a CSR és a hazai jogi környezet összefüggéseit vizsgálja.

2. A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) fogalma

A neoklasszikus elmélet vállalatfelfogása szerint a vállalat jogi egység, amely profitmaximalizálásra törekszik a tulajdonos számára. Mivel a tulajdonos és a vezető személye jórészt különvált, előtérbe került a megbízó-ügynök megközelítés, amely rávilágított a tulajdonos és a menedzser közötti információ aszimmetriára és érdekütközésre. Megfelelő érdekeltségi és ellenőrzési rendszer biztosíthatja, hogy a vállalat vezetése a tulajdonosok érdekeit tartsa szem előtt.⁵ Az 1930-as években jelent meg a kérdés a szakirodalomban először, hogy a tulajdonosok felé vállalt felelősségen kívül van-e a felelőssége a vállalati vezetőknek a társadalom felé is?⁶ Az 1950-es években a vállalati vezetők társadalmi kötelezettségeként jelent meg, hogy olyan döntéseket hozzanak, amelyek megfelelnek a társadalmi céloknak és értékeknek.⁷ A vállalati társadalmi felelősség megjelenését elősegítették a különböző társadalmi mozgalmak, a polgári jogoknak, a nők és a fogyasztók jogainak, valamint a környezetvédelemnek az előtérbe kerülése. A vállalatok felé az

⁴ Kenneth E. Goodpaster - John B. Matthews, Jr. : Can a Corporation Have a Conscience? Harvard Business Review, January 1982. Magyarul megjelent: in Boda Zsolt – Radácsi László: Vállalati etika. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézet, Budapest, 1997, 26-42. old.

⁵ Chikán, Attila: Vállalatgazdaságtan. Aula Kiadó, 2003, 64-67. old.

⁶ E. Merrick Dodd, Jr.: For Whom are Corporate Managers Trustees? Harvard Law Review, 1932, 45(7), 1145-1163, 1149. old.

⁷ Howard Rothman Bowen.: Social responsibilities of the businessman, New York: Harper & Row. 1953, 6. old.

érintettek, például a munkavállalók, fogyasztók vagy általában véve a társadalom elvárásai növekedtek. A vállalatok felelőssége jogi szabályozásban is megjelent, a legjelentősebb az Egyesült Államokban az 1964-es polgári jogi törvény (Civil Rights Act) megjelenése volt.⁸ A vállalati vezetők felelőssége kapcsán megjelenő definíciók utaltak arra, hogy cselekedeteik következményeiért szélesebb értelemben kell felelősséget vállalniuk, mint amit a veszteség-nyereség szemlélet megkövetel.⁹ A CSR koncepció az 1970-es években a vállalatelméleti viták középpontjába került, amikor az ismert közgazdász Milton Friedman hangsúlyozta, hogy a vállalat társadalmi felelőssége a profit növelése, és semmi más, természetesen a jogszabályok betartása mellett.¹⁰ Az elmúlt évtizedekben azonban a vállalatok legitimitásának biztosítása, valamint a globalizáció jelentős problémái, mint a környezetszennyezés, az emberi jogi problémák, az anyagi egyenlőtlenség növekedése, a létbizonytalanság, a munkanélküliség az üzleti modell újragondolását vetették fel, és a vállalati társadalmi felelősségvállalás koncepciója egyre inkább elfogadottá vált mind az elméletben, mind a vállalati gyakorlatban.

A CSR egyik legismertebb definíciója szerint a vállalatok társadalmi felelőssége négy, egymásra épülő felelősségi területet foglal magában, olyan gazdasági, jogi, etikai és jótékonyági elvárásokat jelent, amelyek a társadalom részéről jelennek meg a vállalatok irányába, ahol társadalom alatt a vállalati érintettek (stakeholder) széles körét értjük. A gazdasági felelősség a tulajdonosok irányában megnyilvánuló felelősséget jelenti, amely a sikeres és hatékony működést, és a hosszú távú megtérülést tartja szem előtt.

A jogi felelősség a törvények, jogszabályok, helyi rendeletek betartását jelenti, mind a vállalati tevékenységek, mind a termékek és szolgáltatások kapcsán. Az etikai felelősség azoknak a normáknak és elvárásoknak a betartását jelenti, amelyek túlmutatnak a jogi felelősségen, és tükrözik a vevők, munkavállalók, tulajdonosok, közösségek egyéb érintettek vonatkozásában a tisztességes, igazságos, a morális elvárásokat tiszteletben tartó viselkedést. A jótékonyági felelősség olyan programokat takar, amelyek hozzájárulnak az emberi jóléthez, az életminőség emeléséhez, például a művészet, az oktatás vagy a közösség önkéntes akciókkal való támogatásával, ugyanakkor nem kötődnek etikai elvárásokhoz.¹¹

A CSR önmagában is egy komplex fogalom, amely a társadalmi, ökológiai és ökonomiai szempontból felelősségteljes vállalatirányítást foglalja magában.¹² Ez a megközelítés rámutat a vállalati társadalmi felelősségvállalás és a fenntartható fejlődés közötti kapcsolatra. Ahhoz ugyanis, hogy a jövő generációk számára is megfelelő életet biztosítsunk, elengedhetetlen a vállalati szféra felelősségvállalása is, amibe többek között beletartozik a vállalati fenntarthatósági jelentések

⁸ Archie B. Carroll: Corporate social responsibility: The centerpiece of competing and complementary frameworks, *Organizational Dynamics* (2015) 44, 87–96, 88.old.

⁹ Archie B. Carroll: Corporate social responsibility. *Business and Society*, 1999, 38(3), 268-295. 270. old.

¹⁰ Milton Friedman: The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits, *The New York Times Magazine*, September 13, 1970.

¹¹ Archie B. Carroll: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, *Business Horizons*, July-August 1991.

¹² Daniel Walden: Die Bedeutung von CSR für die Unternehmensleitung, in: Daniel Walden – André Depping (Hrsg.): *CSR und Recht*, Springer Gabler, Berlin – Heidelberg, 2015, 1. old.

készítése, valamint az elszámoltathatóság és a transzparencia folyamatos fejlesztése.¹³

Az állam a vállalatok gazdasági, környezeti és társadalmi felelőssége kapcsán több szempontból is problémás helyzetben van, hiszen a jog szempontjából számtalan érintkezési felülettel rendelkezik a vállalatok társadalmi felelősségvállalása. Az első kérdés mindig az, hogy milyen mélyen nyúlhat pele a piaci folyamatokba, hogy ne alakítója, hanem koordinálója legyen. A második probléma pedig az, hogy általában a jog az új dolgokat, tendenciákat követni tudja, ugyanis ha megpróbálna a fejlődés elé menni, előfordulhatna, hogy vakvágányra jutna. Az utólagos szabályozásnak azonban létezik egy másik indoka. Ez az indok abból következtethető, hogy a részletekben rejlő „kisördögök”, mindig a gyakorlati alkalmazás során bukkannak fel. Így egyszerűbb egy jól megválasztott időpontban, a kellő tapasztalat birtokában bevezetni a szabályozást. A CSR esetében még egy specialitással szembe kell néznie a jogalkotónak, ha szabályozni szeretne. Ez nem más, mint a CSR terjedelme. Azon terjedelme, amely bizonyos, egymástól eltérő tevékenységi körökre terjed ki. A tevékenységi körök széles palettájába beletartozhat a munkavállalói érdekek előmozdításától kezdve az egyes régiók társadalmi problémáig sok minden.¹⁴ A vállalatgazdaságtan területén is harcot vív egymással a kizárólag a tulajdonosok érdekeit szem előtt tartó tulajdonosi (shareholder) szemlélet és a széles értelemben vett érintetteket is figyelembe vevő érintetti (stakeholder) szemlélet, de ma már az előbbi képviselői is egyre inkább érzékelik a vállalatokkal szemben megjelenő társadalmi elvárásokat, és előtérbe kerül a vállalati felelősség komplex látásmódja. A vállalati társadalmi felelősség jogi szabályozása ugyanakkor töredékes és sporadikus. Vannak olyan területei, ahol érvényesülnek jogszabályok és jogszabályi garanciák, és vannak a jog számára jelentős méretű fehér foltok a CSR térképén.

A kapcsolatrendszer egy további jelentős meghatározó eleme maga a multinacionális vállalat. A multinacionális vállalat, mint jogi személy, alanyként szerepelhet-e egy olyan jellegű tevékenységnek, amelyben a vállalatok társadalmi felelősségvállalása jelenik meg. A multinacionális vállalatokra rengeteg jogi szabály vonatkozik, több olyan is, amelyben akár több felelősségi formát is számon kérnek rajtuk: termékfelelősség, munkavédelmi szabályok betartása, szerződésen kívüli károk, szerződésszegés. Ezekben az esetekben a jog a saját kényszerítő ereje által számon kérheti a vállalkozáson a valamilyen formában okozott kárt. Ezekben az esetekben a vállalat felelősséggel tartozik. Ha azonban a vállalatok társadalmi felelősségvállalásáról beszélünk nem egyszerű a jogi helyzet. Itt ugyanis a felelősségvállalásnak olyan formájáról beszélünk, amely a vállalkozásnak a társadalomra gyakorolt hatása iránti felelősség.¹⁵ Ezek elsősorban erkölcsi normákon alapuló, vagy puha jogi eszközökön alapuló felelősségként jelentkeznek,

¹³ United Nations General Assembly: The future we want. Resolution adopted by the General Assembly on 27 July 2012, 9. old.

¹⁴ Lásd bővebben: Szegedi, Krisztina: The concept and development tendencies of corporate social responsibility, 69. old.

¹⁵ Renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility, Brüsszel, in: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:en:PDF>, (2015. szeptember 23) COM (2011). 681 final.

ráadásul egy vállalatnak több érintkezési pontja is van a társadalommal. Ilyen érintkezési pontok, mint a munkaszerződés, vagy egyéb környezeti hatások. A jog által szabályozott felelősségi formák alapvetően eltérőek a jelen tanulmányban elemzettektől. A jog által ténylegesen is szabályozott felelősségi formák, mindig valamiért való helytállást, jogi felelősségvállalást vagy a vétőképeség alapján, vagy egy teljesen objektív kimentést nem, vagy alig tűrő formában jelenítik meg. Ezek számon kérhető jogi szabályok által meghatározott sztrikt felelősségi rendszerek. A társadalmi felelősségnek a vállalása azonban nem egy adott jogi kapcsolathoz fűzhető. Legalább olyan sokszínű, mint amilyen sokszínű lehet egy multinacionális vállalat jogi és társadalmi kapcsolata. Sőt, a vállalati társadalmi felelősségvállalás általában a vállalatok önkéntes, a jogszabályok betartásán túlmutatató felelősségvállalása.

A kapcsolatok komplexitása és a fogalmak széles skálán való értelmezésének lehetőségei további kérdéseket is felvetnek. A kérdések egyike, hogy egy ilyen átfogó és komplex vonatkozásában lehet-e a jogi szabályozás igényéről beszélni, vagy meg kell elégednünk a piac önszabályozásával vagy az önkéntes erkölcsi szabályozással? Ha lehetséges a szabályozás, akkor azt nemzeti, vagy nemzetközi szinteken kell-e elképzelni? Ha bármelyik szinten meg is valósítható a szabályozás az *soft law* jellegű, vagy kötelező érvényű szabályok formájában valósulhat meg? A kérdésekre adott válaszok sok mindent determinálhatnak a későbbiekre tekintettel. Ez kifejezetten akkor igaz, ha valamely CSR tevékenység elősegítésére vonatkozó szabályról beszélünk. Ennek hatása továbbgyűrűzhet a gazdaságban és a társadalomban. A CSR tevékenység ugyanis előmozdíthatja a fenntartható fejlődést és a társadalmi innovációt. Ez utóbbi azért is kiemelendő, mivel a hátrányos helyzetű térségek „életben maradásához”, de legalábbis helyzetük szinten tartásához jelentős mértékben szükséges, hogy a területükön működő vállalatok méretüktől függetlenül kifejtsenek valamilyen társadalmi hatást. Ebben a vonatkozásban a vállalati társadalmi felelősségvállalást elősegítő jogszabályok létrehozása etikai elvárásaként is megjelenhet a jogalkotók felé.

Ezekből kiindulva tanulmányunkban szükségesnek tartjuk a CSR és azon normák, normajellegű szabályanyagok vizsgálatát, amelyek egyrészt jogi alapot kölcsönözhetnek ennek a tevékenységnek. A CSR szerepét három szinten érdemes vizsgálni: nemzetközi, nemzeti és regionális szinten. Azt azonban látni fogjuk, hogy amennyiben léteznek is szabályanyagok, azok nemzeti és a regionális szintek egymásba csúsznak.

Ez a fajta felelősségvállalás általában önkéntes, amely önkéntesség éppen aktuális érdekeken alapszik. Ezért nem kiszámítható és stabil rendszer a kedvezményezettek számára. A jogi szabályozás szükségességét, és az emberi jogi direktívák kötelezésére alapvetően három jogi indokból van szükség: megjelenhet a jog, mint hatalomkorlátozás, mint kiszámítható jogorvoslati rendszer, és a jog mint elrettentő hatású szabályanyag.¹⁶ Ez a három pont, még akkor is igaz, ha a területen érvényesülő jogszabályok jelentős részéről *soft law*-ként nyilatkozik a szakirodalom.

¹⁶ Kun Attila: *A multinacionális vállalatok szociális felelőssége*, Ad Librum Kft., Budapest, 2009, 65.old.

3. A CSR szabályozása nemzetközi szinten – soft law vagy hard law?

Tényként kezelhetjük, hogy a vállalatok társadalmi felelősségének nemzetközi szabályozása elsősorban nem a hagyományos jogi eszközökkel történik, hanem döntően puha jogi eszközökkel.¹⁷ A soft law jellegű szabályok nem annyira jogi, mint morális kötőerővel bírnak. A szankciója így csupán csak a meg nem felelés szégyene.¹⁸ Annak ellenére, hogy a soft law mibenlétéről is elég változatos nézetek lehettek fel, azt mindenképpen állíthatjuk, hogy a puha jogi normák, amelyek olyan jogi szövegek, amelyek ha a nemzetközi jog és egyáltalán a jog forrásának is tekinthetők, nem kérhetők számon.¹⁹ Az ezen alapelvekben foglaltak iránti etikai elvárás azonban egyre inkább nő a vállalat belső és külső, piaci és nem piaci érintettjei részéről.

Az irányelvek közül elfogadottság illetve ismertség alapján kiemeltünk néhányat, törekedve a komplex megközelítéssel jellemezhető irányelvek bemutatására, amelyek egyaránt alkalmazhatók nagyvállalatok, kis-és középvállalatok, valamint nem üzleti típusú, köz- és civil szervezetek számára. Az ENSZ 2000-ben hozta létre a Globális Szerződést (UN Global Compact), amely a világ legnagyobb vállalati fenntarthatósági kezdeményezése, amely felhívást intéz a vállalatok felé, hogy hangolják össze stratégiájukat és működésüket az emberi jogokra, a munkajogra, környezetvédelemre és korrupció elleni küzdelemre vonatkozó általános alapelvekkel, és a társadalmi célokat elősegítő intézkedéseket valósítsanak meg. Több mint 12 ezren csatlakoztak a kezdeményezéshez, 170 ország különböző méretű és típusú szervezete.²⁰

A vállalatok felelőtlen viselkedésének részvényesi értékre gyakorolt hatásai ráirányították a befektetők figyelmét az üzleti etika, a compliance, az átláthatóság, vagy a kockázatmenedzsment témáira. A felelős befektetés megközelítés alapján a hosszú távú megtérülés szempontjából fontos a befektetések környezeti, társadalmi, felelős vállalatirányítási aspektusa is. Ez szélesebb látásmódot követel mind a befektetőktől, mind a vállalatoktól. Az ENSZ kezdeményezésére kidolgozott Felelős Befektetési Alapelveit (Principles for Responsible Investment) 2006-ban vezették be a New York-i tőzsdén. Mára már 1380 aláíró szervezet és egyén, tulajdonosok, befektetési menedzserek, szolgáltatók csatlakoztak a kezdeményezéshez.²¹

Az ISO 26000 Társadalmi felelősség szabvány hangsúlyozza, hogy a vállalatok és a szervezetek nem légyüres térben működnek, hanem a társadalom részeként. A

¹⁷ Kun Attila: A multinacionális vállalatok szociális felelőssége, 85. old.

¹⁸ Peter Muchlinski: Human rights, social responsibility and the regulation of international business: The development of international standards by intergovernmental organisations, Non- State Actors and International Law 3., Kluwer Law International, 2003, 128. old.

¹⁹ Bluttman László: Nemzetközi soft law – hagyjuk dolgozni Occam borotváját, in: Közjogi Szemle 2008/1, 29. old.

²⁰ What is UN Global Compact? <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc> (2016. 04. 03.)

²¹ Principles for Responsible Investment. <http://www.unpri.org/> (2016.04.03.)

2010-ben publikált irányelv a társadalmilag felelős tevékenységhez nyújt segítséget minden típusú és méretű szervezet részére.²²

Az ENSZ „védelem, tisztelet és jogorvoslat” keretrendszere (UN “Protect, Respect and Remedy” Framework) 2011-ben az emberi jogok védelmének ösztönzését célozza, kiemelve, hogy ez az állam kötelessége, a vállalatoknak pedig társadalmi felelősségük. Egy hatéves konzultációs folyamat eredményeként jött létre John Ruggie ENSZ különleges megbízott vezetésével. Célja az emberi jogok védelme az üzleti szféra valóban hatékony hozzájárulásával, a problémamegoldásra és az érintettek közötti dialógusra alapozva.²³

Az OECD multinacionális vállalatoknak szóló irányelvét 1976-ban hozták létre, majd öt átdolgozás után, a jelenlegi változatot a partnerekkel és az érintettekkel folytatott széleskörű kommunikáció eredményeként 2011-ben publikálták, kiegészítve többek között az ENSZ „védelem, tisztelet és jogorvoslat” emberi jogi keretrendszerében (UN “Protect, Respect and Remedy” Framework) leírtakkal, valamint a felelős ellátási lánc menedzsment megközelítéssel.²⁴

A Global Reporting Initiative (GRI) nemzetközi, független szervezet által kidolgozott Fenntarthatósági Jelentéskészítési Irányelveket több mint 90 ország több ezer szervezete, vállalatok, kormányzatok, civil szervezetek használják CSR illetve fenntarthatósági törekvéseinek kommunikálására. Az új, negyedik generációs irányelv, a GRI4 az érintettek bevonásával készült el 2013-ban. A világ 250 legnagyobb vállalatának 92 százaléka készíti a GRI4 szerint jelentéseit.²⁵ Az egyes irányelvek fő tartalmi elemeit az 1. táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat. A legfontosabb vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos irányelvek

Soft law	Fő tartalmi elemek
UN Global Compact	A vállalkozásoknak be kell tartani az alábbi alapelveket: Emberi jogok: emberi jogok védelme, gyűlekezési szabadság, kollektív tárgyaláshoz való jog Munkajogok: kikényszerített és kötelező munka, gyermekmunka és a diszkrimináció megszüntetése Természeti környezet: felelősségvállalás a természeti környezetért, környezetbarát technológiák kifejlesztése Anti-korrupció: Fel kell lépniük a korrupció minden formájával szemben, beleértve a megvesztegetést és a zsarolást. ²⁶

²² ISO 26000 - Social responsibility. <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm> Letöltés: 2016. 04.03.

²³ The UN "Protect, Respect and Remedy" Framework for Business and Human Rights. <http://198.170.85.29/Ruggie-protect-respect-remedy-framework.pdf> (2016.04.03.)

²⁴ OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2011 EDITION. <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf> (2016.04.03.)

²⁵ About GRI. <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx> (2016.04.03.)

²⁶ The Ten Principles of the UN Global Compact. <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> (2016. 04. 03.)

Principles for Responsible Investment	<p>1. A környezeti, társadalmi, felelős vállalatirányítási szempontok figyelembe vétele a befektetés-elemzésben és a döntéshozatalban.</p> <p>2. A környezeti, társadalmi, felelős vállalatirányítási szempontok integrálása a tulajdonosi stratégiába és gyakorlatba.</p> <p>3. Megfelelő környezeti, társadalmi, felelős vállalatirányítási témakörök közzétételének elvárása azoktól a jogi személyektől, akikbe a befektetés irányul.</p> <p>4. Az alapelvek elfogadásának és bevezetésének támogatása a befektetési szférán belül.</p> <p>5. Együttműködés az alapelvek hatékony bevezetése érdekében.</p> <p>6. Az elvek bevezetése érdekében tett tevékenységek és előrehaladás közzététele.²⁷</p>
ISO 26000	<p>Felelősségi kulcsterületek: emberi jogok, munkaügyi gyakorlatok, környezet, tisztességes működés, fogyasztóvédelmi kérdések, közösségi részvétel és –fejlesztés; Integrált jelentési kulcsterületek: szervezeti áttekintés és környezet, szervezetkormányzás, üzleti modell, kockázatok és lehetőségek, stratégia és erőforrás allokáció, teljesítmény, mennyiségi és minőségi értékelés;²⁸</p>
UN "Protect, Respect And Remedy" Framework	<p>Általános alapelvek</p> <p>I. Az állam emberi jogi védelemre vonatkozó kötelessége</p> <p>A. Alapvető alapelvek; B. Működési alapelvek; Általános állami szabályozási funkciók; az állam és az üzleti szféra kapcsolata; Az üzleti szféra támogatása az emberi jogok tiszteletbe tartásában a konfliktusok által érintett területeken; A szabályozási koherencia biztosítása</p> <p>II. Vállalati felelősség az emberi jogok tiszteletben tartására</p> <p>A. Alapvető alapelvek; B. Működési alapelvek; Elkötélződés; Emberi jogi átvilágítás; Jogorvoslat; Kapcsolódási kérdések;</p> <p>III. Jogorvoslat biztosítása</p> <p>A. Alapvető alapelvek; B. Működési alapelvek; Állami alapú bírósági eljárás; Állami alapú nem-bírósági eljárás; Nem állami panaszkezelési mechanizmus; A nem állami panaszkezelési mechanizmus hatékonysági kritériumai.²⁹</p>
OECD	Előszó; Fogalmak és alapelvek; Általános irányelvek;

²⁷ Principles for Responsible Investment: The six Principles. <http://www.unpri.org/about-pri/the-six-principles/> (2016.04.03.)

²⁸ ISO 26000 and the International Integrated Reporting <IR> Framework briefing summary, 2015. http://www.iso.org/iso/iso_26000_and_ir_international_integrated_reporting_en_-_lr.pdf (2016. 04. 03.)

²⁹ The UN "Protect, Respect and Remedy" Framework for Business and Human Rights. <http://198.170.85.29/Ruggie-protect-respect-remedy-framework.pdf> (2016.04.03.)

Guidelines for Multinational Enterprises	Közzététel; Emberi jogok; Foglalkoztatás és ipari kapcsolatok; Környezet; Megvesztegetés elleni küzdelem, megvesztegetés kérése és zsarolás; A fogyasztók érdekei; Tudomány és technológia; Verseny; Adózás. ³⁰
Global Reporting Initiative (GRI4)	<p>A szervezeteknek jelenteniük kell az alábbi területek kapcsán.</p> <p>Gazdasági szempontok: gazdasági teljesítmény, piaci jelenlét, közvetett gazdasági hatás, beszerzési gyakorlat.</p> <p>Környezeti szempontok: alapanyagok, energia, víz, biodiverzitás, emisszió, szennyvíz és hulladék, termékek és szolgáltatások, jogszabályoknak való megfelelés, szállítás, beszállítók környezeti értékelése, környezeti panaszkezelési rendszer</p> <p>Társadalmi szempontok:</p> <p><i>Munkaügyi gyakorlat és tisztességes munka</i> (foglalkoztatás, munka/management kapcsolatok, munkahelyi egészség és biztonság, oktatás és képzés, sokféleség és esélyegyenlőség, a nők és férfiak egyenlő bérezése, a beszállítók munkaügyi gyakorlatának értékelése, munkaügyi panaszkezelési rendszer);</p> <p><i>Emberi jogok</i> (befektetés, diszkriminációmentesség, gyülekezési szabadság, kollektív tárgyalás, gyermekmunka, kikényszerített és kötelező munka, biztonsági gyakorlat, öslakosok jogai, értékelés, a beszállítók emberi jogi értékelése, emberi jogi panaszkezelési rendszer);</p> <p><i>Társadalom</i> (helyi közösségek, anti-korrupció, közérdek, versenyellenes magatartás, jogszabályoknak való megfelelés, beszállítók társadalomra gyakorolt hatásának értékelése, társadalomra gyakorolt hatással kapcsolatos panaszkezelés);</p> <p><i>Termékfelelősség</i> (vevő egészsége és biztonsága, termék és szolgáltatáscímkézés, marketing kommunikáció, vevő adatvédelem, jogszabályoknak való megfelelés.³¹</p>

Forrás: Saját szerkesztés a kezdeményezések honlapján található információk alapján

Az EU jog keretében az uniós jogban a soft law olyan eszköz, mint az iránymutatások, nyilatkozatok és vélemények, amelyek ellentétben a primer jogforrásokkal (szerződések, stb.) és másodlagos (rendeletek, irányelvek és határozatok) nem kötelező erejűek. Más szavakkal, soft law-ba sorolt jogi források jogilag nem kötelezőek, azonban ezek értelmezését potenciálisan nem szabad alábecsülni. Gondoljunk csak arra az átmenetre, amely az Európai Unió Alapjogi

³⁰ OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2011 EDITION. <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf> (2016.04.03.)

³¹ Global Reporting Initiative: G4 Sustainability Reporting Guidelines, 2013, 9. old. <https://www.globalreporting.org/resource/library/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf> (2016-04-03)

Chartájának a jogi státuszát érintette. Először, mint a puha jog forrása jelent meg, amelyet a későbbiekben a szabályozás értelmezése billentett ki ebből a pozícióból. A folyamat következő lépcsőjén az Európai Uniót létrehozó szerződés „hatályba lépése után szerzett egy teljesen új jogi státuszt, amely megegyezik a kötelező érvényű alapító szerződésekkel.³² A vállalatok társadalmi felelősségével kapcsolatos szabály anyagnak még egy jóval hosszabb utat kell bejárnia, hogy ténylegesen is kötelező érvényű szabályokban öltön testet. De itt felmerül kérdésként, hogy szükséges-e hogy kötelező normaként érvényesüljenek a CSR hatókörébe tartozó szabályok. Ezzel kapcsolatosan elég jó áttekintést ad az EU a vállalati társadalmi felelősségvállalásról: elszámoltatható, átlátható és felelősségteljes üzleti magatartás, valamint fenntartható növekedés című jelentése. A jelentés kiemeli, hogy a vállalatok nem vehetik át a hatóságoknak a társadalmi és környezetvédelmi normák elősegítésével, végrehajtásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatait. Ez lényegében azt jelenti, hogy vállalatok felelőssége olyan mértékű lehet csak, amely nem helyettesítheti az állami szerepvállalást. Ennek természetesen jogi garanciája az, hogy a vállalkozások a törvényi garanciákon túl végeznek olyan tevékenységet, vagy nyújtanak olyan szolgáltatást, amely a társadalom javát szolgálhatja. Az állam nem bújhat ki a felelősség alól, azt a vállalatokra testálva teljes egészében.³³ De ez nem ellentétes azzal a nézettel, hogy a vállalatirányítás a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának alapvető eleme, különös tekintettel a hatóságokkal, a munkavállalókkal és azok képviselői szerveivel fenntartott kapcsolatokra, valamint a vállalati jutalmazási, javadalmazási és bérezési politikáira; úgy véli, hogy a vezetők kirívóan nagy összegű jutalmazása, javadalmazása vagy bérezése nem egyeztethető össze a társadalmi szempontból felelős magatartással, különösen akkor, ha a vállalat nehézségekkel küzd.³⁴ Az említett jelentés kiemeli, hogy támogatandónak tartja a Bizottság azon új meghatározását, amely megszünteti az önkéntes és kötelező jellegű megközelítések közötti különbségtételt. A Zöld Könyvben megfogalmazott definíció is ehhez igazodik, amely szerint a vállalatok önkéntesen társadalmi és környezeti szempontokat érvényesítenek partneri és üzleti kapcsolataikban.³⁵

Ebből is látható, hogy az EU szintjén egységes jogszabály nem igazán található, ami a témával kapcsolatos. A CSR-re való utalást az olyan irányelvekben és rendeletekben találhatjuk meg, amelyek azon tevékenységekhez vagy jogterületekhez kapcsolódnak, melyek részei lehetnek a társadalmi felelősségvállalásnak. Erre jó példa lehet a 2014/95 EU irányelv, amely a lényegében egy korábbi szabályozás módosítására szolgál a nem pénzügyi információk, és a sokszínűséggel kapcsolatos információk bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzétételéről szóló 2013/34 EU irányelv kapcsán.

³² Mario Vinkovic: The Role of Soft Law Methods (CSR) in Labour Law, 4. old., in.: mta-pte.ajk.pte.hu/downloads/mario_vinkovic.pdf, (2015. szeptember 26.)

³³ Jelentés a vállalati társadalmi felelősségvállalásról: elszámoltatható, átlátható és felelősségteljes üzleti magatartás, valamint fenntartható növekedés (2012/2098(INI), 13. old. (2015. szeptember 26.)

³⁴ Jelentés a vállalati társadalmi felelősségvállalásról: elszámoltatható, átlátható és felelősségteljes üzleti magatartás, valamint fenntartható növekedés (2012/2098(INI), 4. old. (2015. szeptember 26.)

³⁵ Kun Attila: A multinacionális vállalatok szociális felelőssége, 85. old.

Az irányelv preambulumban megfogalmazza, hogy a nem pénzügyi információk közzététele a hosszú távú profitabilitásnak a társadalmi igazságossággal és a környezetvédelemmel való összekapcsolása révén valóban létfontosságú a fenntartható globális gazdaság felé való elmozdulás érdekében. Ebben az összefüggésben a nem pénzügyi információk közzététele segíti a vállalkozások teljesítményének és társadalomra gyakorolt hatásának mérését, nyomon követését és irányítását.³⁶

Ennek megfelelően az Európai Parlament felkérte a Bizottságot, hogy terjesszen elő jogalkotási javaslatot a nem pénzügyi információk vállalkozások általi közzétételére vonatkozóan. Ezzel nagy mozgásteret biztosított a vállalati társadalmi felelősségvállalás többdimenziós jellegének és a vállalkozások vállalati társadalmi felelősségvállalási politikái sokszínűségének figyelembevételére érdekében. Ezekhez a megfelelő mértékű összehasonlíthatóság társul a befektetők és más érdekelt felek igényeinek való megfelelés és annak érdekében, hogy a fogyasztók könnyen hozzáférhessenek a vállalkozások társadalomra gyakorolt hatására vonatkozó információkhoz.

Ez lényegében azon kötelezettséget jelenti, hogy az Unióban közzétett nem pénzügyi információk következetességének és összehasonlíthatóságának javítása érdekében bizonyos nagyvállalkozásoknak legalább a környezetvédelmi, a társadalmi és a foglalkoztatási kérdésekre, az emberi jogok tiszteletben tartására, a korrupció elleni küzdelemre és a megvesztegetés kérdéseire vonatkozó információkat tartalmazó nem pénzügyi kimutatást kell készíteniük. A jelentéstételi kötelezettség szükségessége egységes elemnek tekinthető az EU-n kívüli nemzetközi jogi aspektusban is. A fentiekkel szinte megegyezően a Rió+20 konferencia „A jövő, amit akarunk” című záródokumentumának 47. cikke elismeri a vállalati fenntarthatósággal kapcsolatos jelentéstétel fontosságát, és az érintett vállalkozásokat a fenntarthatósággal kapcsolatos információk jelentéstételi ciklusaikba történő integrálásának megfontolására ösztönzi.

Az irányelvre visszatérve, ezen nem pénzügyi információk közzétételére vonatkozó kötelezettségeknek a hatályát a munkavállalók átlagos létszámára, a mérlegfőösszegre és a nettó árbevételre tekintettel kell meghatározni. Ennek megfelelően az irányelv a módosított 2013/34 EU irányelv 19/a cikke az alábbiakat tartalmazza:

„Azon közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységnek minősülő nagyvállalkozásoknak, amelyek mérlegfordulónapjukon túllépik az adott üzleti évben foglalkoztatottak átlagos létszámára vonatkozóan 500 főt előíró kritériumot, a vezetés beszámolójába bele kell foglalniuk a vállalkozás fejlődésének, teljesítményének, helyzetének és tevékenységei hatásának megértéséhez szükséges mértékben legalább az alábbi, környezetvédelmi, társadalmi és foglalkoztatási kérdésekre, az emberi jogok tiszteletben tartására, a korrupció elleni küzdelemre és a megvesztegetés kérdéseire vonatkozó információkat tartalmazó nem pénzügyi kimutatást.”

A fentiekből is látható, hogy a jogi szabályozás elsősorban nem a

³⁶ 2014/95 EU irányelv

felelősségvállalásra kötelezi a vállalkozást, hanem arra, hogy ezekről a nem pénzügyi tevékenységekről éves szinten jelentést készítsen. A kérdést így lényegében negatív oldalról közelíti meg. Hiszen a vállalkozás szempontjából nem mutat jól, ha ebbe a jelentésbe nem tud semmi érdemlegeset felmutatni. Az EU szabályozás tehát egy indirekt ösztönzőt épített be, amely adminisztratív oldalról közelít a problémához. Ebből adódóan a legerősebb jogi szabályozó eszközök is csak az EU-s irányelvek. Az irányelv jellemzője, hogy az államnak a benne foglalt célokat kell elérni, az ország sajátosságainak figyelembevételével. Az irányelvek implementálására átlagosan három éve van egy államnak.

A vállalatok társadalmi felelőssége vonatkozásában a jogi szabályozás mikéntjét jelentősen meghatározza az is, hogy a jogalkotó, illetve döntéshozók milyen szabályozási igénnyel lépnek fel. Ez nagyban meghatározza a jog egyes szereplőinek a viszonyát a témakör iránt. Ha a Kun Attila által vázolt gondolatmenetből indulunk ki, akkor a kormányzat, a közszféra- szerepe lehet regulatív (pl. jogi szabályozás) motivációs célú (pl. pénzügyi ösztönzők), meggyőzésre irányuló programokat hozhat létre (pl. tudatformálás, oktatás, kommunikáció), közösségi aktiváló programokat kezdeményezhet (pl. bevonás).³⁷ Szerepük elsősorban a gazdasági, jogi és társadalmi keretfeltételek megteremtésében van, bár aktív kezdeményezője, résztvevője és finanszírozója is lehet egyes programoknak, különböző intézményei révén. Ezeket a lehetőségeket részleteztük a 2. táblázatban, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően³⁸ kiemelve a tudatformálást, a példamutatást, a vállalati társadalmi felelősségvállalás átláthatóságára, az erről készült jelentések nyilvánosságra hozatalára vonatkozó ösztönzésnek jelentős szerepét, valamint a társadalmilag felelős befektetések elősegítését.

Több példát említhetünk a vállalati társadalmi felelősségvállalás jogi szabályozására és ösztönzésére az Európai Unió egyes országaiiban.³⁹ 2001-ben Franciaország a világon elsőként vezette be a kötelező vállalati CSR jelentéseket: az Új Gazdasági Szabályozás törvény szerint az 500 főnél több foglalkoztató, tőzsdén jegyzett társaságok éves jelentéseinek tartalmaznia kellett működésük társadalmi és környezeti hatásait is, mintegy 30 témakörben⁴⁰ 2012-től mérettől

³⁷ Kun Attila: Kötelezettség vagy önkéntesség? A társadalmi felelősség kérdése és a jogi megfelelés kultúrája. In: Jánosik, O. – Vörös, A. (Szerk.): Társadalmi felelősségvállalás. Mit tehet a közszféra? HOPPÁ Disszeminációs füzetek, 2012, 36. old, http://issuu.com/budapestimuvkp/docs/gsr_kiadvany_honlapra/13?e=1618624/14469561, Letöltés: 2015. 09. 25.

³⁸ Reinhard Steurer, S. Margula & A. Martinuzzi: *Public policies on CSR in Europe: Themes, instruments, and regional differences*. InFER Diskussionspapier / Discussion Paper 2-2012. https://www.wiso.boku.ac.at/fileadmin/data/H03000/H73000/H73200/InFER_Discussion_Papers/InFER_DP_12_2_Regional_differences.pdf (2016.04.03).

³⁹ Naomi Williamson, Astrid Stampe-Knipfel, Tina Weber: *Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European Union. Compendium 2014*. <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/corporate-social-responsibility-national-public-policies-european-union-compendium-2014> (2016. 04. 03.)

⁴⁰ Ministère des Affaires Etrangères – France: The French legislation on extra-financial reporting: built on consensus. 2012, December. http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/Mandatory_reporting_built_on_consensus_in_France.pdf (2016.04.03.)

függetlenül minden bejegyzett társaságnak kötelező jelentést kiadni. 2013-tól a 400 millió euró éves árbevétel, és 2000 foglalkoztatott feletti be nem jegyzett társaságoknak is kötelező, sőt 2014-től a határértékek lecsökkentek 100 millió euróra és 500 foglalkoztatottra. Lényeges az is, hogy külső harmadik fél által hitelesíttetni kell a jelentéseket, a bejegyzett társaságok esetén 2011. december 31-től, be nem jegyzett társaságok esetén 2016. december 31-től kezdődően.⁴¹ Számos további ország vezetett be kötelező előírást ezzel kapcsolatban, például az Egyesült Királyságban 2013 októberétől kötelező CSR jelentést készíteni a nagyvállalatoknak tevékenységük társadalmi és környezeti hatásairól.

2. táblázat: A közsféra fő társadalmi felelősségvállalási céljai és eszközei

	Tudatosság növelése	Példamutatás	Társadalmilag felelős befektetések (SRI) elősegítése	Nyilvánosságra hozatal és az átláthatóság növelése
Jogi	Jogi/alkotmányos szabályozás a fenntartható fejlődés és a társadalmi felelősségvállalás iránti elkötelezettségre	Társadalmilag felelős működést és állami közbeszerzést lehetővé tevő jogszabályok Jogszabály az állami alapok társadalmilag felelős befektetéseire	Tiltó jogszabályok bizonyos befektetésekre Jogszabály a nyugdíjalapok társadalmilag felelős befektetéseire	Jogszabály a társadalmi felelősségvállalási jelentésekre Közzétételi jogszabály a nyugdíjalapokra
Gazdasági	Társadalmi felelősségvállalási tevékenységhez kapcsolódó szubvenciók, támogatások, export hitelek Adókedvezmény a vállalati jótékonyagra vagy a civil szervezetek támogatására	Általában nincs közvetlen gazdasági eszköz, azonban közvetve minden ebben az oszlopban szereplő gazdasági ösztönzőkkel való segítése ide sorolható.	Adókedvezmények a társadalmilag felelős befektetők / megtakarítók számára Támogatások	Társadalmi felelősségvállalási jelentés díj

⁴¹ Jonathan Morris - Farid Baddache: The Five W's of France's CSR Reporting Law. July 2012, 4. old. http://www.bsr.org/reports/The_5_Ws_of_Frances_CSR_Reporting_Law_FINAL.pdf (2016.04.03.)

Kommunikációs	Kutatási és oktatási tevékenység (konferencia, szeminárium, képzések) Információs források (brosúrák, honlapok, kutatási jelentések) Iránymutatások, magatartási kódexek Kampányok	A közzféra szervezeteinek tájékoztatása a társadalmilag felelős közbeszerzésekről, befektetésekről (irányelvek, broszúrák, weboldalak) Jelentések közzététele a közzféra szervezeteinek társadalmi felelősségvállalásáról	Tájékoztatás a társadalmilag felelős befektetésekről (brosúrák és weboldalak) Társadalmilag felelős befektetés iránymutatások és szabványok	Iránymutatás a társadalmi felelősségvállalási jelentésekre Információk a társadalmi felelősségvállalási jelentésekről
Partneri	Hálózatok és partnerségek (stratégiai vagy karitatív) Önkéntes/tárgyalásos megállapodások	Társadalmilag felelős közbeszerzők hálózata	Hálózatok, partneri együttműködések a társadalmilag felelős befektetésekre	Kapcsolattartási pontok Többoldalú stakeholder párbeszéd fórumok

Forrás: Saját szerkesztés Steurer – Margula – Martinuzzi, 2012 alapján

Svédországban az állami vállalatoknak GRI szabvány szerinti fenntarthatósági jelentést kell készíteniük, bemutatva, hogyan integrálták üzleti stratégiájukba a fenntartható fejlődés alapelveit.⁴² Európán kívül is találunk példákat: Kínában például 2009 óta kell a bejegyzett társaságoknak jelentést készíteniük, Dél-Afrikában 2010-től.⁴³

A korrupció visszaszorítása érdekében az amerikai FCPA törvényhez hasonlóan szigorú törvényt hozott létre Nagy-Britannia is. A UK Bribery Act szerint az Egyesült Királyságban képviselettel rendelkező vállalatok felelősséggel tartoznak a világ bármely országában elkövetett megvesztegetésért. A brit kormány ösztönzi a vállalatokat a nemzetközi CSR irányelvek, mint az ENSZ globális szerződ (UN Global Compact), az ENSZ emberi jogok védelmére, tiszteletére és jogorvoslatára vonatkozó keretrendszer (The UN "Protect, Respect and Remedy" Framework for Business and Human Rights) vagy az OECD multinacionális vállalatoknak szóló irányelve (OECD Guidelines for multinational enterprises) elfogadására. Akciótervet

Naomi Williamson, Astrid Stampe-Knippel, Tina Weber: *Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European Union. Compendium 2014.* <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/corporate-social-responsibility-national-public-policies-european-union-compendium-2014> (2016. 04. 03.) 99-100. old.

⁴³ Jonathan Morris - Farid Baddache, i.m. 3. old.

dolgoztak ki az üzlet szféra és emberi az jogok kapcsolata témakörben, ösztönzik a nők arányának növelését a vállalatok vezetőségében, de nem jogi eszközökkel, hanem a témára vonatkozó információkkal. A Trading for Good kezdeményezés online platform a legjobb CSR gyakorlatok megosztására, stratégiát dolgoztak ki a fenntartható és társadalmilag felelős befektetések brit piacának létrehozására, amely a társadalmi vállalkozásokat és azok közösségeit támogatja. Irányelvvél és jó gyakorlatra vonatkozó példákkal támogatják a fenntartható közbeszerzést.⁴⁴

Svédországban figyelemmel kísérik a CSR irányelvek vállalati bevezetését, és ösztönzik az OECD CSR irányelveinek és az ILO konvenciók vállalkozásokon belüli alkalmazását. A svéd szabályozás szerint a svéd állami vállalatoknak legalább olyan átláthatóknak kell lenni, mint a nem állami vállalatoknak. Az OECD és a GRI irányelvekkel összhangban a svéd kormány 2009-től irányelvet vezetett be a vezetői fizetésekre, amely hangsúlyozza az ésszerű, átgondolt, versenyképes és maximális limitet tartalmazó vezetői fizetéseket, amelyek hozzájárulnak a magas etikai normákhoz és a jó vállalati kultúrához. A bejegyzett vállalatokhoz hasonlóan nyilvánosságra kell hozni az ezzel kapcsolatos információkat.⁴⁵ Figyelmet fordítanak a társadalmi innováció és a társadalmi vállalkozások ösztönzésére, a felelős fogyasztás elősegítésére, az érintettekkel folytatott CSR dialógusokra. A svéd nyugdíjalapok etikai tanácsot hoztak létre, amely biztosítja a nyugdíjalapok fenntartható befektetéseit, amelyek megfelelnek az ENSZ Felelős Befektetés kezdeményezésének (Principles for Responsible Investment (PRI) initiative). 2014-ben 308, a világ különböző részein működő vállalattal folytattak reaktív vagy proaktív konzultációt CSR témák kapcsán, több vállalattól fejlesztési intézkedéseket kértek, és akik nem tettek eleget, azok esetében a befektetések megszüntetéséről határoztak.⁴⁶

A „kemény” törvényi szabályozásra példa, hogy Spanyolország 2011-ben elsőként fogadott el törvényt a fenntartható gazdaságról (Sustainable Economy Act), amely olyan speciális CSR kérdéseket is tartalmazott, mint az állami vállalatok felelős és fenntartható működésének ösztönzése. Az első vállalati társadalmi felelősség szabályozást India fogadta el, a 2013-ban egy 294 oldalas CSR törvényben. Ez alapján meghatározott méretű vállalatoknak az elmúlt három év adózás utáni eredményének 2 százalékát CSR célokra kell fordítani. Mivel a legnagyobb vállalatok már önként integrálták a CSR-t tevékenységükbe, és a törvényben a CSR jótékonyági megközelítése dominál, felmerül, hogy szükség volt-e jogi szabályozásra, és hogy ilyen jogi szabályozásra volt-e szükség.⁴⁷

Naomi Williamson, Astrid Stampe-Knippel, Tina Weber: *Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European Union. Compendium 2014.* <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/corporate-social-responsibility-national-public-policies-european-union-compendium-2014> (2016. 04. 03.) 99-100. old.

⁴⁵ Ministry of Enterprise, Energy and Communications: Guidelines for Terms of Employment for Senior Executives in State-Owned Companies. Adopted on 20 April 2009. <http://www.government.se/contentassets/43f6fdcef9c84b068a81c5254523b737/guidelines-for-terms-of-employment-for-senior-executives-in-state-owned-companies> Letöltés: 2016. 04. 02.

⁴⁶ SWEDISH NATIONAL AP FUNDS ETHICAL COUNCIL, ANNUAL REPORT 2014, <http://media.etikradet.se/2015/04/150320-Etikr%C3%A5det-ENG-ver2.pdf> Letöltés: 2016.04.02.

⁴⁷ Esha Chhabra: Corporate Social Responsibility: Should It Be A Law? Forbes, 2014.04.18.

Összességében elmondhatjuk, hogy számos soft law jellegű dokumentum létezik a vállalati társadalmi felelősségvállalásra. Önmagában azonban ezek nem elegendőek a maradandó érvényesüléshez, mivel kötő erejük inkább morális alapú, mintsem jogi. A nemzetközi jogi szabályokból az EU-s normák érvényesülése számíthat némi kikényszeríthetőségre, és arra, hogy hatással legyen a tagállamok jogrendszerére. Láthatjuk azonban, hogy egyes országok kötelező jogszabályokat hoztak a vállalatok és a közszféra társadalmi felelősségének ösztönzésére.

4. CSR és a magyar jogi környezet

A CSR magyarországi fejlődésére jelentős hatással volt, nem a gazdaság önszabályozó igényrendszere termelte ki a szükségletet, hanem a nyugatról érkezett multinacionális vállalatok hozták magukkal. Többféle kritika is megjelenik a hazai CSR tevékenység kapcsán.⁴⁸ Különböző felfogásban, és különböző mértékben, de elsősorban a nagyvállalatok CSR tevékenységéről beszélhetünk, és a kkv –k szintjén alig, bár találunk néhány jó példát a „másért vállalkozók” körében.⁴⁹

A vállalati társadalmi felelősség nemzeti elősegítése terén az Európai Unió országok összefoglalójában Magyarország kapcsán a CSR tudatosság növelése és a helyi kapacitások kiépítése jelent meg az értékelésben. Ez olyan társadalmi intézkedéseket foglal magába, mint a sérülékeny csoportok munkaerőpiaci integrációja, a diszkrimináció munkahelyi csökkentése, a családbarát munkahely díj, a társadalmi partnerség kialakítása a munkáltatók, a civilek és a helyi önkormányzatok között, a társadalmi vállalkozások mikrohitelkkel történő segítése. Megjelentek intézkedések a környezetvédelem kapcsán, többek között a klímabarát település koncepció, és a környezeti szempontból felelős fogyasztói magatartás ösztönzése. További kezdeményezés a közbeszerzések kapcsán a társadalmi és a környezeti szempontok figyelembe vétele.⁵⁰

Ha jellemezni kellene a CSR és a magyar jog viszonyát, akkor a jogalkotó részéről egyes jogterületeken a kivárási fázisáról beszélhetünk. Gyűjti a tapasztalatokat és információkat, hogy a megfelelő időpontban, ha indokoltnak látja, bevezesse a szabályozás valamely szintjét. Más jogviszonyok tekintetében viszont már előrelépést tett, mint például a közérdekű bejelentések területén, amelynek részét képezi a vállalati bejelentő rendszerek szabályozása is.

Az a tény, hogy a CSR kapcsán nem a jog által megalkotott fogalomról beszélünk, nem jelenti azt, hogy ne lenne kapcsolata a joggal. Ennek egyik bizonyítéka a 1201/2015 (IV.9.) Korm. határozat is, amely „a vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos prioritásokról és Cselekvési Tervről” szól. Ez azért

<http://www.forbes.com/sites/eshachhabra/2014/04/18/corporate-social-responsibility-should-it-be-a-law/#43d5d7b17984> (2016.04.03.)

⁴⁸ Andrassy István –Rajcsányi Mónika: Profit és filantrópia. A CSR eszmetörténeti kérdései, in: Civil szemle, 2014/2.

⁴⁹ Követ: Másért vállalkozók. <https://www.mtmt.hu/> (2016.04.03.)

⁵⁰ Naomi Williamson, Astrid Stampe-Knippel, Tina Weber, i.m. 79-80. old.

is elkerülhetetlen, mivel a gazdasági élet jelenségeit a jog megpróbálja követni, és ha szükségét látja szabályozni.⁵¹ Az említett Kormányhatározat elsősorban nem is annyira a jogi megoldások lefektetésén, mintsem a politikai prioritások és vállalatok társadalmi felelősségvállalás kapcsolatát határozza meg. A vállalatok társadalmi felelősségének eszméje fokozatosan gyűrűzik át a gazdálkodás- és szervezéstudományok területéről a jogi és a politikai diskurzus terepére.

A Kormányhatározat bevezetőjében a vállalatok azon szabadságát emeli ki a jogalkotó, amely szerint a felelősségvállalási tevékenységüket aszerint szervezhetik szabadon, hogy maguk határozzák meg, hogy mennyiben koordinálják és mennyire teljesítik ezeket az állami prioritásokat.

Hazánkban a vállalatok társadalmi felelősségvállalása általánosságban, jogi kontextusban. a foglalkoztatás, a munkajog, a fogyasztóvédelem, a környezetvédelem és a korrupció esetében lelhető fel.

4.1. A vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos prioritásokról és Cselekvési Tervről. A címben jelölt cselekvési tervet, a már korábbiakban kiemelt Kormányhatározat tartalmazza. A határozat szövege szerint a vállalatok szabadságának tiszteletben tartása mellett szeretne a Kormány lehetőséget adni arra, hogy a vállalkozások a társadalmi felelősségvállalási tevékenységüket összehangolják az állami prioritásokkal. A cselekvési terv önmagában nem jelent kötelezést, de mindenképpen kijelöli azt az irányt, illetve azokat a csomópontokat, amelyek fontosak a jogalkotónak a gazdaságpolitika irányvonalainak a meghatározásakor. A felsorolt prioritások nem újkeletűek, hanem olyan klasszikus célok, mint a gazdaságfejlesztés vagy a környezetvédelem jelennek meg benne. A fent említett prioritásokat a határozat két csoportra osztja a téma terjedelme alapján. Így a határozatból megismerhetjük melyek a vertikális és melyek a horizontális prioritások:

1. Vertikális prioritási területek:

- a) gazdaságfejlesztés;
- b) munkaügy- és esélyegyenlőség;
- c) környezetvédelem.

2. Horizontális prioritási területek:

- a) a fiatalok foglalkoztatásának elősegítése;
- b) a mikro-, kis- és közepes vállalkozások aktívabb szerepvállalásának erősítése;
- c) a diszkriminációmentes foglalkoztatás biztosítása;
- d) a munkavállaló- és családbarát munkahelyek kialakításának ösztönzése⁵²

A határozat azonban nem csak a prioritásokat, de az ahhoz kapcsolódó cselekvési terveket is vázolja röviden. A vertikális prioritások esetében kiemeli a legfontosabb jövőbeli intézkedéseket.

A gazdaságfejlesztés terén kiemelt intézkedése a helyi gazdaságfejlesztés elősegítése a klímabarát települési program ösztönzése és a szociális gazdaság kiterjesztése révén kellene, hogy megvalósuljon. A gazdaságfejlesztéshez

⁵¹ A CSR komplexitása okán, több különböző területeken fellelhető jogi fogalom is kapcsolódik hozzá.

⁵² 1201/2015. (IV. 29.) Korm. határozat

kapcsolódó intézkedések második köreként a foglalkoztatás, azon belül is a szociális foglalkoztatás lehetőségeinek kialakításaként, bővítéseként határozza meg a határozat a nemzetgazdasági miniszter feladatát.

A munkaügy – és esélyegyenlőségi prioritással kapcsolatosan a Kormány a téma komplexitása okán a nemzetgazdasági, az emberi erőforrások minisztere, és a külgazdasági és külügyminiszter irányába fogalmazott meg intézkedéseket. A kiemelt prioritások mellé kapcsolódó intézkedések elsősorban egyeztető fórumok kialakításában valósult meg. A határozat két fórumot is említ. Az egyik fórum a Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum, amely a 1548/2015 (VIII. 7.) Korm. határozattal került létrehozásra. A másik fórum a Megyei Munkáltatói és Civil Fórumok, amelyeket a tavalyi év során létre kellett volna létrehozni. Annyi bizonyos, hogy ez utóbbi esetében az Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. és a KÖVET Egyesület a Fenntartható Gazdálkodásért által a tavalyi évben közösen szervezett CSR Piac kiállításnak a fókusztemája a felelős foglalkoztatás volt, ahol több szó is esett a Munkáltatói és Civil Fórumoknak a szakmai előkészítéséről.⁵³ Mindezek mellett a megváltozott munkaképességű munkavállalók esélyeinek javítása, és a külföldi tőke becsábítása emelhető ki címszavakban, mint a kiemelt prioritás érdekében elvégzendő intézkedések. A környezetvédelmi prioritások vonatkozásában a támogatások nyújtása, a helyi termelés ösztönzése és az állami példamutatás jelenik meg.

Összegezve, a határozat több olyan területet kiemel, amelyek szorosabban kötődnek a vállalatok társadalmi felelősségvállalásához, és több olyat, amelynek a gazdaságélénkítés lenne a fő feladata. A megfogalmazott intézkedések és célkitűzések jelentős része azonban első sorban puha jogi eszközként értékelhetőek, amelyek nem kikényszeríthetőek. A tervezett intézkedések és célok másik része pedig a már meglévő jogi szabályozás finomhangolására való általános utalásként jelentkezik. Ezek az intézkedések valószínűleg törvénymódosítás, vagy rendelet formájában fognak napvilágot látni a későbbiekben, mint kötelező jogi eszközök.

4.2. A Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum. A korábbiakban említett intézkedések egyike szorgalmazta egy Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum létrehozását, amely szervezet elvi alapjait és szabályozási kereteit a 1548/2015. (VIII. 7.) Korm. határozat fektette le. A határozat preambuluma alapján a Kormány a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának összehangolása, a társadalmi felzárkózás folyamatában való részvételük ösztönzése érdekében, továbbá abból a célból, hogy a vállalatok aktivitásával létrejöjjön a társadalmi befogadás és magasabb szintű társadalmi integráció a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok tagjainak foglalkoztatására, felzárkózásának elősegítésére, létrehozza a Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórumot.⁵⁴ A fórum résztvevői a Kormány oldalból és az üzleti élet szereplőiből tevődik össze. A Kormány oldalt az Emberi Erőforrások Minisztériumának képviselői, a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Külgazdasági és

⁵³ Munkáltatói és Civil Fórumok megvalósításának szakmai előkészítése” című program - See more at: <http://www.ofa.hu/hu/csr-program#sthash.BmwKFKTg.dpuf> (2016. február 19.)

⁵⁴ 1548/2015. (VIII. 7.) Korm. határozat 1. pont

Külügyminisztérium miniszteri és államtitkári rangú tisztviselői képviselik. Az üzleti szférát a meghívott vállalkozások és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke prezentálják. A Fórum feladataként a határozat az alábbiakat határozta meg:

- a) konzultatív tanácsadó testületként segíti a társadalmi felzárkózásért felelős minisztert a hátrányos helyzetű, illetve a munkanélküliséggel leginkább sújtott társadalmi csoportok esélyteremtésének elősegítésében;
- b) javaslatokat fogalmaz meg a hátrányos helyzetűek, különösen a romák foglalkoztatásának ösztönzésére a versenyszférában;
- c) felhívja a figyelmet mindazokra a problémákra, amelyek nehezítik a romák felzárkózását segítő intézkedések megvalósulását;
- d) véleményt nyilvánít a szegénységben, társadalmi kirekesztésben élő hátrányos helyzetű romák társadalmi integrációját érintő intézkedési javaslatokról;
- e) javaslatokat fogalmaz meg a 2014-2020. évi programozási időszakban kiírandó felzárkózást segítő programok szakmai tartalmára, intézkedéseire;
- f) ismerteti tagjai részére azokat a jó gyakorlatokat, melyek a társadalmi felelősségvállalás jegyében valósulnak meg;
- g) a területi hátrányok mérséklése érdekében feltárja és bemutatja a térségi együttműködések jó gyakorlatait⁵⁵

A testület szükség szerint, de évente legalább kétszer ülészik, ahol is a Fórum elnöki pozícióját az emberi erőforrások minisztere, az alelnöki pozíciót az EMMI szociális ügyekért és társadalmi felzárkózásért felelős államtitkára látja el, akinek társelnöke a vállalatok által megjelölt tag.

A határozat révén egy konzultatív fórum jött létre, amelynek általános célja ugyan a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának összehangolása, de nem általánosságban. Ezeknek a gyakorlatoknak az összehangolását azonban egy szűkített, elsősorban a szociálpolitikai helyzettel és a felzárkózást elősegítő fórum keretein belül valósítaná meg a jogalkotó. A Fórum keretein belül elsősorban olyan programok kidolgozását, és olyan joggyakorlatok kialakítását célozzák, amelyek a résztvevő vállalkozások ilyen irányú CSR tevékenységének összehangolása egymással és a Kormányzati prioritásokkal.

A megalakult Fórum eddigi munkájáról információk és adatok ugyan nem állnak rendelkezésre, csak néhány sajtónyelvű híradás, amely a jövőbeli általános célkitűzéseket fogalmazza meg.⁵⁶

4. Összegzés

Összefoglalva az eddigieket, láthatjuk, hogy a magyar jogalkotás óvatos a vállalati társadalmi felelősség kapcsán. A vállalati önkéntességet hangsúlyozza, nem hozott létre kötelező érvényű, CSR-t ösztönző jogszabályokat. A CSR kormányhatározat egyrészt sajátos, a magyar viszonyok szempontjából releváns emberi jogi kérdéseket érint (munkahelyi esélyegyenlőség) és foglalkozik a környezetvédelem

⁵⁵ 1548/2015. (VIII. 7.) Korm. határozat 3. pont.

⁵⁶ <http://magyaridok.hu/gazdasag/balog-zoltan-nagyvállalatok-munkat-adhatnanak-a-kozfoglalkoztatottaknak-296311/>, (2016. február 21.)

egyes kérdéseivel. A különböző panaszok vállalati kezelésének megteremtődött a jogi alapja, mégpedig törvény alapján.

Ugyanakkor Európában a leginnovatívabb társadalmi felelősségvállalási eszközök az Egyesült Királyságban, Franciaországban és a skandináv országokban találhatók.⁵⁷ Az a kritika, hogy az Európai Unión belül az angolszász és a skandináv országoktól jelentős lemaradást mutatnak a társadalmi felelősségvállalási témák, eszközök és aktivitás kapcsán a Közép-Kelet-Európai országok,⁵⁸ Magyarország gyakorlatáról is elmondható. Nem jelenik meg a felelős beszerzés elvárás és annak ösztönzése a kormányhatározatban, vagy a vállalati CSR jelentéstétel ösztönzése vagy kötelezővé tétele.

Bízató, hogy megjelennek olyan tervek, amelyek fejlődést hozhatnak, ezek különösen:

- A kormányzati szervek, érdekvédelmi és civil szervezetek egyeztetésével az ENSZ üzleti szférára és emberi jogokra vonatkozó irányadó elvei magyarországi alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata
- A vállalati erőforrás-takarékosság és hatékonyság, valamint a gazdaság zöldítésének ösztönzése és állami példamutatás
- A helyi, ökológikus termelési és fogyasztási rendszerek, a zöld K+F+I tevékenységek, a zöld közbeszerzések ösztönzése
- Állami példamutatás a környezeti tudatosság és a fenntartható fejlődés területén. A többségi állami tulajdonban lévő gazdasági társaságok és a Kormány irányítása alá tartozó költségvetési intézmények erőforrások takarékosabb, hatékonyabb, környezettudatosabb működésének elősegítése.

Ilyen módon a jog és a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának olyan kapcsolódási pontjai is létrejöhetnek, melyek az általános joggyakorlatokat, akár áttételesen a jogalkotás szintjére is emelhetik. Ez előbbi felvetésnek előfeltétele, hogy tényleges és komoly párbeszéd színtere, és a tapasztalatcsere valódi terepe legyen a létrejött Fórum.

⁵⁷ Knopf, J. - Kahlenborn, W. - Hajduk, T. - Weiss, D. - Feil, M. - Fiedler, R. - Klein, J. (2011): Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union. ISBN 978-92-79-19720-8. http://csdle.lex.unict.it/Archive/LW/Data%20reports%20and%20studies/Others%20reports%20and%20studies/20110422-100240_Adelphi_CSRCompendium_April11pdf.pdf (2016.04.03.)

⁵⁸ Reinhard Steurer, S. Margula & A. Martinuzzi: *Public policies on CSR in Europe: Themes, instruments, and regional differences*. InFER Diskussionspapier / Discussion Paper 2-2012. https://www.wiso.boku.ac.at/fileadmin/data/H03000/H73000/H73200/InFER_Discussion_Papers/InFER_DP_12_2_Regional_differences.pdf (2016.04.03).